

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دین و قانون

فصلنامه علمی - پژوهشی

دین و قانون

سال دوازدهم، شماره ۴۳

بهار ۱۴۰۳

شاپا: ۵۵۴۶ - ۲۴۷۶

اعضای هیئت تحریریه:

- حجت الاسلام و المسلمین ابوالقاسم علیدوست ابرقویی (استاد درس حوزه علمیه قم و استاد تمام پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)
- حجت الاسلام و المسلمین محمدجواد ارسطا (استاد حوزه علمیه قم و دانشیار دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران)
- حجت الاسلام و المسلمین محمد رحمانی زروندی (استاد حوزه علمیه قم و دانشیار جامعه المصطفی العالمیه)
- حجت الاسلام و المسلمین حسنعلی علی اکبریان (استاد درس حوزه علمیه قم و دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)
- دکتر محمدعلی حاجی ده‌آبادی (دانشیار دانشگاه قم)
- دکتر محمدمهدی مقدادی (دانشیار دانشگاه مفید قم)

نمایه شده در پایگاه‌های:

- پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)
- بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)
- پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags)
- پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir)

نشانی: قم، خیابان سمیه، بیست متری شهید رجائی، پلاک ۷۸

کد پستی: ۳۷۱۵۸۱۶۴۴۱

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۲۱۳۲

دورنگار: ۰۲۵-۳۷۷۳۳۸۸۱

سامانه فصلنامه: <http://www.gjrl.parliran.ir>

پست الکترونیک: dinvaqanoon@cmir.ir

قیمت: ۱۰۰۰۰۰۰ ریال

صاحب امتیاز:

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی

مدیر مسئول:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی نهایندی

سر دبیر:

دکتر محمود حکمت‌نیا

مدیر اجرایی:

سید رسول حسینی

مسئول سایت مجله:

محمد فقیه

مترجم انگلیسی:

محمدمهدی سعیدی

مترجم عربی:

محمدمهدی سعیدی

ویراستار ادبی:

جعفر مروّجی

صفحه آرا:

فاطمه سعادت آگاه

طراح جلد:

حمیدرضا پورحسین

اهداف و رسالت‌های مجله

فصلنامه علمی پژوهشی «دین و قانون» به‌عنوان یکی از نشریات تخصصی مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی، با هدف ایجاد پیوندی عمیق، علمی و کاربردی میان حوزه‌های فقه و قانون تأسیس شده است. این فصلنامه، با تکیه بر آموزه‌های دینی و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها، در تلاش است تا نقشی موثر در نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران ایفا نماید. در این راستا، اهداف و رسالت‌های اصلی فصلنامه به شرح زیر تدوین شده است:

اهداف فصلنامه

۱. تعمیق ارتباط میان دین و قانون:
فصلنامه در تلاش است تا با ارائه مقالات علمی، پژوهشی و تحلیلی، به شناخت بهتر و دقیق‌تر از تعامل میان دین و قانون بپردازد و زمینه‌ساز تقویت این ارتباط در نظام حقوقی و تقنینی کشور شود.
۲. ارتقای کیفیت قانون‌گذاری با محوریت فقه:
یکی از اهداف اصلی این نشریه، بازخوانی و تبیین ظرفیت‌های فقهی برای پاسخ‌گویی به نیازهای تقنینی و اجتماعی معاصر است. فصلنامه می‌کوشد تا با معرفی راهکارهای عملی مبتنی بر اجتهاد پویا، به قانون‌گذاری دقیق‌تر و کارآمدتر کمک کند.
۳. ایجاد بستر تعامل میان فقها و قانونگذاران:
فصلنامه «دین و قانون» به دنبال ایجاد فضایی برای هم‌اندیشی و گفت‌وگو میان فقها، حقوقدانان، اندیشمندان و قانونگذاران است تا با تبادل ایده‌ها و دیدگاه‌ها، زمینه رشد علمی در این حوزه را فراهم سازد.
۴. پاسخ به چالش‌های حقوقی و اجتماعی:
این نشریه با تمرکز بر چالش‌های نوپدید در عرصه‌های تقنین و اجرا، به دنبال ارائه پاسخ‌های مبتنی بر شریعت اسلامی است و در عین حال به اقتضائات و نیازهای معاصر جامعه توجه دارد.
۵. ارتقای مطالعات تطبیقی و مقارن:
فصلنامه به بررسی تطبیقی میان فقه و حقوق و نیز مقایسه آموزه‌های فقه شیعه و اهل سنت پرداخته و زمینه بهره‌گیری از ظرفیت‌های متنوع فقه اسلامی را در نظام قانون‌گذاری فراهم می‌آورد.

رسالت‌های فصلنامه

۱. تبیین اصول و قواعد فقه معطوف به قانون:

یکی از رسالت‌های محوری این فصلنامه، تدوین و تبیین اصول و قواعد فقهی است که می‌تواند به‌طور مستقیم در تدوین قوانین مورد استفاده قرار گیرد. این امر به معنای استنباط احکام شریعت با در نظر گرفتن الزامات تقنینی و نیازهای جامعه است.

۲. انعکاس دغدغه‌های فقهی مرتبط با قوانین موضوعه:

فصلنامه تلاش می‌کند تا با بازخوانی و نقد قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی از منظر فقهی، به بهبود و ارتقای هماهنگی میان قوانین موضوعه و مبانی شریعت اسلامی کمک کند.

۳. ایجاد ادبیات علمی در حوزه رابطه دین و قانون:

فصلنامه در صدد است تا با چاپ مقالات پژوهشی، ادبیات علمی و مفهومی در زمینه تعامل دین و قانون را تقویت کرده و مسیرهای جدیدی را برای پژوهش در این حوزه بگشاید.

۴. پاسخ به نیازهای تقنینی در عرصه‌های نوظهور:

با توجه به تحولات سریع در عرصه‌های فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فناوری، فصلنامه «دین و قانون» تلاش می‌کند تا به مسائل نوپدید از منظر فقهی و حقوقی پرداخته و راه‌حل‌های عملی و قانونی ارائه نماید.

۵. ارتقای آگاهی عمومی در زمینه حقوق اسلامی:

فصلنامه علاوه بر تمرکز بر پژوهش‌های تخصصی، در تلاش است تا به گسترش آگاهی عمومی در زمینه اصول و مبانی حقوق اسلامی و نقش آن در زندگی اجتماعی و نظام قانون‌گذاری کمک کند.

۶. تقویت همکاری‌های بین‌المللی:

با هدف گسترش ارتباطات علمی، فصلنامه به بررسی نظام‌های حقوقی کشورهای اسلامی و استفاده از تجربیات آن‌ها در تطبیق فقه با نیازهای تقنینی پرداخته و زمینه‌ساز همگرایی در عرصه فقه و حقوق می‌شود.

چشم‌انداز فصلنامه

فصلنامه «دین و قانون» در تلاش است تا در آینده به‌عنوان یکی از مرجع‌های اصلی پژوهش در زمینه تعامل دین و قانون شناخته شود و با ارائه پژوهش‌های کاربردی و نوآورانه، نقشی موثر در تدوین قوانین مبتنی بر شریعت اسلامی و رفع چالش‌های حقوقی ایفا کند.

این اهداف و رسالت‌ها، نقشه راه فصلنامه «دین و قانون» را ترسیم می‌کنند و امید است که با حمایت پژوهشگران، استادان حوزه و دانشگاه و نخبگان علمی، این فصلنامه بتواند به جایگاه شایسته‌ای در عرصه علمی و تقنینی کشور دست یابد.

راهنمای نویسندگان

۱. نشریه «دین و قانون» در پذیرش یا رد و ویرایش علمی و ادبی مقالات آزاد است.
۲. مقالات فرستاده شده نباید قبلاً در جای دیگری ارائه یا منتشر شده و یا همزمان برای انتشار به نشریات دیگر فرستاده شده باشد.
۳. با توجه به اینکه همه مقالات فارسی ابتدا در سامانه «سمیم نور»^۱ شبیه‌یابی می‌شوند، برای تسریع فرایند داوری، بهتر است نویسندگان محترم قبل از فرستادن مقاله، از طریق این سامانه از اصالت مقاله خود مطمئن شوند.
۴. نشریه «دین و قانون» از دریافت مقاله مجدد از نویسندگانی که مقاله دیگری در روند بررسی دارند و هنوز منتشر نشده، معذور است.
۵. نویسندگان باید فقط از طریق بخش «ارسال مقاله» سامانه نشریه برای فرستادن مقاله اقدام کنند. بر مقالاتی که از طریق ایمیل یا نسخه چاپی به دفتر نشریه فرستاده شود، اثری مترتب نخواهد بود.
۶. فصلنامه «دین و قانون» فقط مقالاتی را که حاصل دستاورهای پژوهشی نویسنده و حاوی یافته‌های جدید باشد می‌پذیرد.

شیوه تنظیم مقالات

۱. مقاله به ترتیب شامل: عنوان، چکیده، واژگان کلیدی، مقدمه، متن اصلی (شامل بیان مسأله، پرسش‌ها، روش تحقیق، یافته‌ها و نتیجه‌گیری) و فهرست کامل منابع است.
۲. چکیده مقاله باید حداکثر در دویست کلمه تنظیم گردد که حاوی بیان مسأله، هدف، روش، یافته‌ها و نتیجه‌گیری یافته‌ها باشد.
۳. واژگان کلیدی شامل حداکثر هفت واژه و ترجیحاً برگرفته از اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی موجود باشد.
۴. در صورت امکان، ترجمه انگلیسی و عربی چکیده و واژگان کلیدی به مقدار درج شده در مقاله نیز ضمیمه گردد.
۵. نویسنده مسئول در آثاری که بیش از یک نویسنده دارند، باید حتماً مشخص باشد. عبارت «نویسنده مسئول» باید جلوی نام نویسنده مورد نظر درج شود.
۶. متن مقاله (فارسی و عربی) با قلم Blotus¹³، و متن انگلیسی با Times New Roman¹² تنظیم گردد.

۷. همه توضیحات اضافی و برابر انگلیسی نام‌های خاص یا اصطلاحات در پایین همان صفحه، در پاورقی آورده شود.

۸. شیوه ارجاعات در فصلنامه، به صورت درون‌متنی است و ارجاعات مقاله پس از نقل قول یا مطلب استفاده شده، درون متن و داخل پرانتز به شکل ذیل تنظیم گردد:

الف) منابع فارسی: نام خانوادگی نویسنده، سال نشر، شماره جلد (در صورتی که اثر دارای بیش از یک جلد باشد) و شماره صفحه؛ مثل: (مطهری، ۱۳۸۰: ج ۱، ص ۱۹۴)

ب) منابع لاتین: نام خانوادگی، سال نشر، جلد، صفحه؛ مثل: (Kant, 1998: p.71)

۹. فهرست منابع مورد استفاده، با رعایت ترتیب الفبایی نام خانوادگی نویسندگان، تاریخ انتشار و عنوان اثر به شکل ذیل در آخر مقاله درج شود.

الف) کتاب:

- کتاب‌های با یک نویسنده: نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). نام کتاب (*Italic*) (شماره مجلدات مورد استفاده). نام مترجم (در صورت وجود). نوبت چاپ (برای چاپ‌های دوم به بعد). محل انتشار: ناشر.

ب) مقاله:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». عنوان نشریه (*Italic*)، شماره دوره (شماره مجله)، شماره صفحات.

ج) مقالات ارائه شده در سمینار یا همایش:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». در: نام خانوادگی، نام گردآورنده مجموعه مقالات. عنوان کتاب (*Italic*) (صفحات مقاله). محل نشر: ناشر.

د) مدخل واژه‌نامه، دائرةالمعارف و دیگر مراجع مشابه، مانند مقالات همایش یا مجموعه مقالات تنظیم شود.
Ao, C. (1971) "Definition". In: Encyclopedia Britannica (P.173-174). USA: William Benton.

ه) منابع اینترنتی:

نام خانوادگی، نام نویسنده (تاریخ). «عنوان مقاله». نام نشریه (*Italic*)، شماره دوره (شماره مجله)، شماره صفحه. بازیابی تاریخ دسترسی، از URL صفحه اینترنتی.

سخن مدیر مسئول

در دنیای معاصر، با پیچیدگی‌های روزافزون روابط اجتماعی و ظهور چالش‌های جدید در عرصه‌های تقنین و اجرا، ضرورت بازنگری و تعمیق در ارتباط میان دین و قانون بیش از پیش احساس می‌شود. قانون به‌عنوان ابزار اصلی تنظیم روابط اجتماعی، نمی‌تواند بدون پشتوانه فکری و الهی، پاسخگوی نیازهای جامعه‌ای باشد که مبانی ارزشی و معنوی در آن، جایگاه بنیادین دارد. از این منظر، رابطه میان فقه و قانون، نه تنها یک ارتباط نظری بلکه ضرورتی عملی است که تأثیرات گسترده‌ای بر کیفیت زندگی اجتماعی، نظم عمومی و عدالت اجتماعی دارد.

فصلنامه «دین و قانون» یا بخوانید «فقه و تقنین» با هدف تعمیق این رابطه و پرداختن به ابعاد مغفول آن، درصدد است تا بستری علمی و تخصصی برای بررسی تطبیقی و مقارن میان فقه و حقوق ایجاد کند. این فصلنامه نه تنها پلی میان فقه به معنای عام و قانون به معنای اخص کلمه است، بلکه تلاشی برای پاسخ به نیازهای واقعی تقنینی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های فکری حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها است.

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی با تدوین و تالیف این فصلنامه، به دنبال دستیابی به چند هدف اساسی است:

۱. تقویت نگاه تطبیقی بین فقه و قانون: بررسی تطبیقی و مقایسه‌ای میان آموزه‌های فقهی و قوانین موضوعه، زمینه‌ای را برای شناسایی نقاط قوت و ضعف هر دو حوزه فراهم می‌کند و مسیر ارتقای قوانین با الهام از مبانی دینی را هموار می‌سازد.
 ۲. مطالعات مقارن میان فقه شیعه و اهل سنت: با توجه به تنوع فقهی در جهان اسلام، این مطالعات می‌توانند زمینه‌ساز همگرایی فکری و بهره‌گیری از تجربیات متنوع در فرآیند قانون‌گذاری شوند.
 ۳. توجه به نیازهای تقنینی: با تبیین مبانی و ضوابط فقهی برای مسائل حقوقی، این فصلنامه تلاش می‌کند تا تقنین در ایران، بیش از پیش با مبانی شریعت اسلامی همسو گردد.
 ۴. تضارب افکار فقه پژوهان و کارشناسان حقوقی در عرصه تقنین
- از دیگر رسالت‌های این فصلنامه، بازخوانی دغدغه‌های فقهی مرتبط با قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی است. بسیاری از قوانین، با وجود تصویب در نهادهای قانون‌گذاری، ممکن است از منظر فقهی نیازمند بررسی عمیق‌تر باشند تا پیوند میان شریعت و قانون به بهترین نحو برقرار شود.
- در این راستا، موضوع «اجتهاد و استنباط فقهی معطوف به قانون» یکی از محورهای کلیدی این فصلنامه است. این مفهوم بیانگر ضرورت اجتهادی است که با درک نیازهای جامعه و پیچیدگی‌های حقوقی معاصر، روشی کارآمد و عملیاتی برای انطباق احکام شرعی با اقتضائات قانون ارائه دهد و منجر به جوشش قانون از متن شریعت، گردد.
- فصلنامه «دین و قانون» در تلاش است تا بستری برای هم‌اندیشی میان فقها، حقوقدانان، اندیشمندان و قانونگذاران فراهم کند و راهی به سوی تقنین کارآمدتر، عادلانه‌تر و متکی بر آموزه‌های اسلامی بگشاید. امید است این فصلنامه بتواند با انعکاس دیدگاه‌های نخبگان و ارائه پژوهش‌های علمی، گامی موثر در ارتقای نظام قانون‌گذاری کشور بردارد.

حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی نهاوندی

مدیر مسئول فصلنامه و رئیس مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی

فهرست عناوین

- مسئله مصلحت‌ورزی و فرایند آن در نظام تصمیم‌گیری حکومت اسلامی / ۹
سید سجاد ایزدهی
- بررسی فقهی حریم اراضی، ابنیه، چاه و رودخانه و مسائل آن / ۳۵
رضا پورصدقی، محمدعلی راغبی
- موضوع شناسی فقهی حکمرانی دینی / ۵۱
نجف لک‌زایی، علی اکبری معلم، محسن حدادی
- نقش پذیرش عمومی در جرم‌انگاری معاصی از منظر فقه امامیه / ۷۹
محمدجعفر صادق‌پور
- نسبت نظریه‌های ولایت‌فقیه با رژیم پارلمانی در بستر جایگاه ریاست کشور (بانگاهی بر
ارکان قوه مجریه در ج.ا.ا.) / ۹۱
زهرا رئوفی‌فرد، حسن انصاری‌جم
- الزام والدین به حضانت طفل و آثار تربیتی آن در نظام حقوقی ایران / ۱۱۷
زهرا سادات نجم‌آبادی، کبری پورعبدالله